
Izvori nestabilnosti u svjetskom poretku

JASNA PLEVNIK*

Sažetak

Stanje u svjetskom sustavu obilježavaju velike i dugogodišnje promjene koje je uzrokovala globalna ekonomija te jačanje vojne moći u američkoj vanjskoj politici od dolaska Georgea W. Busha na vlast. Međunarodna politika postala je osjetljivija na moguće opasnosti koje u svjetskom poretku izaziva neupravljana ekonomska globalizacija i jačanje elementa hegemonije u vanjskopoličkoj strategiji SAD-a. Razdoblje upravljane globalizacije nije moguće bez izgradnje i nametanje pravila globalizacije koja će biti tako oblikovana da ih mogu prihvatiti i slabije države.

Važno je pitanje kako osigurati koherenciju brzih i velikih promjena u međunarodnim ekonomskim odnosima sa sporijim promjenama u međunarodnim političkim odnosima. Vanjska politika Bushove Administracije pokušava ubrzati te promjene osiguravanjem globalnog političkog okvira koji će biti optimalno prilagođen američkim potrebama osiguravanja i održavanja sigurnosti. Ako se ta politika profilira jedino kao politika građenja američke hegemonije, posljedice bi mogle biti opasne za stabilnost svjetskog poretka.

Gljučne riječi: upravljanje globalizacijom, vojni faktor, hegemonija SAD-a, koherencija, nestabilnost

Upravljanje globalizacijom nije novo pitanje, ono se pojavljuje od početka 1990-ih godina, ali je postalo posebno urgentno nakon 11. rujna 2001. godine¹ kada je pokazana velika moć zlorabe globalizacije. Zahtjeve za upravljanjem globalizacije ne postavljaju samo antiglobalizacijske koalicije²

---

* Dr. sc. Jasna Plevnik radi u Hrvatskoj gospodarskoj komori kao novinar komentator.

- 1 Apsolutno se slažem sa stavom iz Otvorenog pisma šezdeset vodećih američkih intelektualaca, američkoj javnosti i međunarodnoj zajednici prema kojem "...nikakvo pozivanje na zasluge ili nepravde određene vanjske politike ne mogu opravdati masovno ubojstvo nevinih ljudi, da ne govorimo o pridavanju vrijednosti takvom činu".
- 2 Bez uključivanja što većeg broja vlada u "civiliziranje globalizacije", razne nevladine organizacije (NGOs) neće same moći utjecati na oblikovanje i reguliranje globalizaciju u tom pravcu. Osim toga, posve je logično postaviti i pitanje demokratskog legitimiteta nevladinih organizacija? Tko njih bira i ne proglašavaju li same sebe demokratskima?

već i najmoćnije kao i najsiromašnije države svijeta koje su svjesne da nastavljanje posthladnoratovskog globalnog ekonomskog ultraliberalizma vodi neumjerenoj ekonomskoj polarizaciji svjetskog sustava i nestabilnosti unutarnjih politika manje razvijenih država.

Dugoročno promatrano, nastavljanje ekonomske globalizacije na stari način s jedne strane, i najnovije jačanje hegemonijske politike SAD-a u međunarodnim odnosima s naglaskom na vojnom faktoru, s druge strane, može postati ključni uzrok konflikta svjetskih razmjera.

Glavno obilježje međunarodnih odnosa od 1989. do 2001. godine: širenje globalizacije

Oblikovanje međunarodnog sustava je u proteklih dvanaest godina bilo pod snažnim utjecajem ekonomske globalizacije i ideologije širenja demokracije. Takvo stanje imalo je, prema neoliberalnoj teoriji, za posljedicu nove odnose između država kao i nestajanje vojnih sukoba i slabljenje vojne moći u osiguravanju nacionalnih interesa i sigurnosti država. U stvarnosti vojni faktor je od manje važnosti jedino u odnosima između visokorazvijenih država. Ti odnosi više nisu organizirani prema hijerarhijskom principu, dok u odnosima između Rusije i SAD-a ili u odnosima između država na Srednjem istoku sila ostaje krucijalna.

Međutim, američki zaokret u pitanjima ABM-sporazuma, najnoviji pritisak SAD-a na saveznike da u značajnijoj mjeri moderniziraju svoje vojske i ulažu u NATO, te neslaganje američkih saveznika sa širenjem antiterorističkog rata na Irak – sve su to elementi koji bi mogli na izvjestan način poremetiti nehijerarhijski tip odnosa između visokorazvijenih država.

U razdoblju 1989–2001. međunarodni ekonomski odnosi nisu dokinuli međunarodne političke odnose unatoč snažnom utjecaju ekonomske globalizacije na vođenje vanjske politike država. U stvarnosti su međunarodni politički odnosi znatno kompleksniji nego što to ekonomski determinizam blizak neoliberalnoj školi sugerira već od 1980-ih. U 2002. godini započelo je za analitičare međunarodnih odnosa blago distanciranje, još uvijek je prerano reći otklon, od ekonomsko-tehnološkog determinizma koji je dosta "pomogao" da se euforično širi uvjerenje o nepotrebnosti politike i apsolutnoj dominaciji ekonomije u međunarodnim odnosima. Takvim pristupom raširena je i pogrešna slika globalizacije kao procesa u kojem su nacionalne vlade bespomoćne, a postojeće međunarodne organizacije apsolutno nea-

---

Francuski ministar vanjskih poslova Hubert Vedrine smatra da je i moć NGOs zapravo dio moći najutjecajnijih država jer ne demonstriraju u Seattleu nigerijske ili bolivijske NGOs već američke. Vedrine se zalaže za veću transparentnost njihovog rada. Detaljnije vidi u: France in an Age of Globalization, str. 9-10.

dekvatne.³ U svjetlu takvih simplifikacija moguće je razumjeti Kissingera, čija je svaka analiza međunarodne politike impostirana geopolitički, kada želi 11. rujna iskoristiti za pokušaj velike rehabilitacije neorealističkog pristupa koji je trpio teške uvrede posljednje desetljeće. Kissinger trijumfalistički poručuje da je neoliberalna teorija podržavala iluziju da je međunarodnu politiku zamijenila globalna ekonomija ili Internet.⁴

Ostaje kao neupitna činjenica da je ekonomska globalizacija najizraženije obilježje ekonomskog i političkog sustava 1990-ih godina i da predstavlja faktor broj jedan u povezivanju subjekta svjetskog sustava.⁵ Poredak u svjetskoj politici je bio više prepoznatljiv kroz ekonomske, a manje vojne sadržaje iako su baš rane 1990-e predstavljale razdoblje istodobnog *state breakinga* i *state makeinga*. Nastalo je puno novih država od kojih neke danas imaju formalni suverenitet, a zapravo žive od međunarodne pomoći ili otpisivanja dugova, primjerice Makedonija, Jugoslavija ili Afganistan. Pojedine od novih mikrodržava su također vrlo uspješne, primjerice Slovenija.

Koncept globalne ekonomije 1990-ih kao i koncept 2000-ih razlikuje se od doba internacionalizacije iz 1970-ih godina kada je međunarodna ekonomija bila lakše nego danas podjeljiv skup nacionalnih ekonomija, a ekonomski entiteti su manje djelovali na međunarodnom tržištu, više unutar domaćeg tržišta i sukladnije interesima nacionalnih država. Unatoč izraženom procesu izjednačavanja unutarnjeg tržišta s globalnim tržištem koje je sveprožimajuće i oblikuje nacionalne ekonomije kao međuovisne dijelove, još je uvijek, iako uz velike poteškoće, moguće napraviti razliku između nacionalne, regionalne i globalne ekonomije.

Razvojna paradigma 1990-ih je izvedena iz ideologije globalizacije i moguće je predviđati da će takav model razvoja opstati i u sljedećem desetljeću jer ga zagovaraju najmoćnije države. Prema tom modelu, ključ razvoja svake države je u sposobnosti integriranja njezinog ekonomskog sustava u globalni ekonomski sustav. Država mora ostvarivati svoje ciljeve u danoj strukturi međunarodne ekonomije.⁶ Zabrinjavajuće je da zahtjev za otvorenošću ekonomije i ulagačkih tijekova nije kao nekada samo jedna od kom-

3 Globalizacija je suviše kompliciran fenomen da bi ga se moglo tumačiti samo pozitivno ili negativno već i stoga jer predstavlja istodobnu i novu sintezu lokalnog i globalnog (glokalizacija), fragmentacije i integracije (*fragnegration*) i reda i kaosa (*chaord*) u kojoj države i novi subjekti sustava osiguravaju svoju poziciju i interese pomoću ekonomskih ali i ostalih instrumenata.

4 Dr. Henry Kissinger, *Globus*, 7. 12. 2001, str. 55.

5 Koliko je globalizacija globalna? Prema A. T. Kearneyu (Foreign Policy Magazine Globalization Indexu) Singapur je rangiran kao najglobaliziranija država u 1999. godini, a slijedile su ga Norveška, Švedska i Švicarska. SAD je bio na dvanaestom mjestu. Indeksom za 2000. godinu obuhvaćeni su novi elementi indeksa globalizacije i nove države. Najglobaliziranija zemlja u 2000. godini je bila Irska. Neke zemlje ušle su u proces deglobalizacije, pala im je razina integriranosti.

6 Međunarodna ekonomija je apsolutni zbir ekonomskih odnosa između nacionalnih ekonomija uz posredništvo i kontrolu nacionalnih vlada i njihovih međunarodnih organizacija i režima. Neki autori globalnu ekonomiju definiraju kao međunarodnu ekonomiju plus transnacionalna proizvodnja i usluge.

ponenata razvojne strategije zemalja u tranziciji ili zemalja u razvoju, već je postao glavni i jedini instrument za mogući ekonomski razvoj. Supremacija te paradigme olakšana je činjenicom da je kraj hladnog rata geografski proširio područje kapitalizma. Postala je važna moć ne toliko država koliko globalnoga kapitalizma koji je oblikovao *mainstream* u svjetskoj politici i unutarnjoj politici država. Unutarnjopolitičke rasprave su se vodile i vode se oko strategija za međunarodno natjecanje, regionalno udruživanje i mjesto države u globalnom sustavu.

U stvarnosti to znači da se makroekonomske politike slabije razvijenih država usklađuju s pravilima razvoja koje preporučuju međunarodne financijske institucije. Cilj takvih politika je da makroekonomska politika funkcionira kao instrument za otvaranje nacionalnih ekonomskih prostora i pretvaranje nacionalnih ekonomija u područja jeftinog rada. Teško je tvrditi da je ekonomska politika potpunog otvaranja nacionalnih ekonomija model koji za sve zemlje osigurava zdravi razvoj.

Razvoj međunarodne trgovine omogućio je bolju alokaciju resursa koji inače ne bi bili uopće uporabljeni. Nastajanje globalnog tržišta dopustilo je državama promjenu ekonomskih aktivnosti prema onim područjima gdje imaju relativne prednosti. Ali, događa se da preuska specijalizacija zemlje često vodi u ozbiljne ekonomske krize i ne dolazi do rasta usprkos punoj liberalizaciji i integraciji sa svjetskim tržištem.

Posljedice jačanja globalnoga kapitalizma su rast moći transnacionalnih kompanija, rast važnosti međunarodnih pravila i režima međunarodnih financijskih institucija, ali i rast aktivnosti i utjecaja nevladinih organizacija. Ipak, brojne posljedice ekonomske globalizacije su ostale izvan nadzora i regulacije. Analitičari globalizacije su godinama prije New Yorka i Washingtona upozoravali na nastajanje novih opasnosti koje donosi neograničena sloboda financijskih tijekova.⁷ Činjenice je da se mnoge globalne opasnosti ne može kontrolirati ili prevenirati ponekad i zato jer ih je jednostavno vrlo složeno prepoznati kao opasnosti budući se radi o posve novim procesima.

Posljednja dva desetljeća ekonomska globalizacija je imala izražen utjecaj na međunarodne političke odnose i taj će se utjecaj nastaviti, ali će težište biti na klasičnim političkim pitanjima: tko upravlja, pod kojim uvjetima i tko profitira, a tko gubi od globalizacije.

---

7 Njemačka je na sastanku MMF-a i Svjetske banke u Washingtonu 1998. godine predložila jaču kontrolu tokova međunarodnog kapitala, ali je Amerika to odbila da bi nakon 11. rujna sama to tražila. Ključno mjesto osiguravanja ekonomske stabilnosti u sustavu je prevencija financijskih kriza i osiguravanje veće koherencije međunarodne ekonomske politike. Na tome je posebno angažiran G7 i G20.

Glavno obilježje međunarodnih odnosa 2000-tih: upravljanje globalizacijom

Obilježja svjetskog poretka u 2002. godini posljedica su slabljenja "principa" posthladnoratovskih odnosa između subjekata svjetskog sustava. Hipotezu o kraju posthladnoratovskog razdoblja i početku novog svjetskog poretka koji bi trebao biti nov po jačanju američke hegemonije i otvaranju procesa upravljanje globalizacije nije jednostavno dokazati iz više razloga. Kako npr. okarakterizirati i kojom metodologijom izmjeriti "novo doba" koje je tek počelo nastajati i zauzimati prostor?⁸ Globalni terorizam, ekonomska globalizacija ili oblikovanje svjetskog poretka u smjeru američke hegemonije nisu novi procesi.⁹

Točno je da su ostaci bipolarizma 2000-tih manje vidljivi u međunarodnom svjetskom poretku nego 1990-ih jer su potisnuti obilježjima koje generira proces zrele faze globalizacije kao i američkom vanjskom politikom koja se oblikuje na primatu vojnog faktora, ali u značajno drugačijim uvjetima nego u vrijeme hladnog rata. Militarizacija američke vanjske politike nije samo rezultat posljedice napada na New York i Washington nego i republikanskog shvaćanja uloge Amerike u svijetu i njezine nacionalne sigurnosti.

U 1990-im godinama upravljanje globalizacijom bilo je potisnuto u korist fenomena širenja i propagiranja globalizacije: vodeće države svijeta angažirale su se na širenju slobodne trgovine, proizvodnje i usluga preko djelovanja WTO-a, MMF-a i Svjetske banke¹⁰ Te su institucije odgovorne za oblikovanje globalnoekonomskih pravila i pritisak na države da reformiraju svoje nacionalne ekonomije putem liberalizacije,¹¹ reforme vladinih institucija i privatizacije. Sadašnja faza globalizacije nužno mora uzeti u obzir posljedice tih reformi koje su destabilizirale odnose između vlade i građana zbog prevelikog utjecaja globalnog tržišta i financijskih inovacija na sudbinu pojedinih država, sustav vrijednosti i način života. Broj žrtava pridržavanja integracijske ortodoksije je u porastu. Iz analiza i izvještaja Svjetske banke, UNCTAD-a, jasno se vidi da je globalizacija dosad koristila najviše klubu bogatih, odnosno zemljama OECD-e-a. Polarizacija se posebno manifestira u siromašnim područjima Afrike i Latinske Amerike, dijelovima

8 Reakcija na promjene u međunarodnom sustavu mora se temeljiti na podacima o novim trendovima. Razrađuju se novi modeli koji će bolje izmjeriti rezultate tzv. nove ekonomije. Zbog pomanjkanja takvih podataka složeno je testirati radne hipoteze i brzo otkriti promjene u međunarodnim ekonomskim i političkim odnosima.

9 Prema Obrambenom planu Pentagona iz 1992. godine američki je cilj obeshrabriti napredne industrijalizirane države od aspiracija za većom globalnom ili regionalnom ulogom.

10 Ignacio Ramonet urednik u LMD-u duhovito je te institucije nazvao pravom "osovinom zla".

11 Liberalizacija ekonomije ima i svoju doslovnu cijenu. Ekonomist Svjetske banke Michael Finger procjenjuje da prosječna zemlja u razvoju mora potrošiti 150 milijuna dolara da implementira zahtjeve sporazuma WTO-a.

Azije, pojavljuje se u bivšim socijalističkim državama koje se oblikuju prema pravilima novog kapitalizma (Rusija), a također je prisutna i u bogatima državama (Sjeverna Italija versus Južna Italija). To je razlog što zemlje u razvoju iz Afrike i Azije shvaćaju globalizaciju kao način za isključivanje njihovih ekonomija iz svjetskoga gospodarstva. Drastičan pad turske lire, ekonomski krah Argentine, megaprevara Enronova vodstva,¹² ekonomske poteškoće u Poljskoj i ostalim državama u tranziciji samo su dio problema globalne ekonomije.

Globalizacija ipak nije, kako to površno želi prikazati fundamentalistička antiglobalistička struja, proces koji bogati samo bogate, on bogati i siromašne. One zemlje koje su uključene u svjetsku ekonomiju imaju veći rast prihoda po glavi stanovnika, dulji životni vijek i bolje obrazovanje.

Ali, razlika između bogatih i siromašnih država i dalje je u porastu jer GDP u prvoj grupi raste dvostruko brže. Studije MMF-a o procesu polarizacije koji potiče globalizacija potvrdile su da je unatoč napretku raspodjela prihoda između država postala još neravnopravnija nego na početku 20. stoljeća.

Siromašne zemlje strahuju da će ih globalni ekonomski poredak stalno držati u nepovoljnoj poziciji jer su u tom sistemu najvažnije poluge u rukama razvijenih država koje predvode u razvoju tehnologije i nauke.

Globalizaciju karakterizira i gubitak interesa za razvojnom pomoći. Fenomen opadanja ODA (Official Development Assistance) i rast nestrpljivosti prema endemskim problemima zemalja u razvoju logičan je rezultat utjecaja natjecateljske ideologije globalizacije. Novi programi pomoći u razvoju trebali bi uključivati nove socijalne, a ne klasične financijske zahtjeve Svjetske banke.¹³

Stvaranje pravila i normi sadašnje faze globalizacije ovisilo je o međunarodnim institucijama i vodećim državama svijeta koje imaju vrlo izražen utjecaj na te institucije ili su toliko moćne da mogu kada je potrebno djelovati mimo tih pravila. Amerika se npr. preko svoje dominirajuće pozicije u WTO-u permanentno zalaže za "Open Door commercial policy" u kojoj se ponekad očekuje da nečija tuđa vrata budu više otvorena.¹⁴ Slučaj sa čeli-

12 Alan Greenspan krah Enrona objašnjava i kroz perspektivu koncepcijske a ne stvarne dodane vrijednosti. Enron je, prema Greenspanu, ranjiviji jer njegova dodana vrijednost više proizlazi iz koncepcijske nego fizičke aktive (tvorničke hale, uredi...). "Brzina Enronove propasti efektna je ilustracija ranjivosti tvrtke čija tržišna vrijednost uglavnom počiva na kapitaliziranom ugledu. Fizička imovina takve tvrtke tek je mali udio u njezinom bogatstvu. Povjerenje i ugled mogu nestati preko noći. Tvornica ne može." *Tjedni pregled Američke ambasade u Zagrebu*, broj 9 (368), str. 15.

13 Bushova vlada želi da Svjetska banka ne dijeli kredite kao jedini oblik razvojne pomoći siromašnim zemljama, već da 50% takve pomoći ponudi preko dotacija za obrazovne i druge projekte. Tako bi se osigurao ne samo financijski već i društveni povrat uloženo novca.

14 George W. Bush donio je odluku kojom uvodi trgovinske barijere i štiti američke čeličane koje se ne mogu natjecati s uvoznom konkurencijom. Ako se ne uvozi čelik iz država koje su članice NAFTA-e, na taj će se čelik morati plaćati i do 30% veće uvozne carine.

kom ne mora značiti da je SAD odustao od izgradnje otvorenijeg trgovinskog sustava na globalnoj, regionalnoj i državnoj razini.¹⁵

U Dohi je 2001. godine nakon neuspjeha 1999. godine u Seattleu pokrenuta nova runda trgovinskih globalnih pregovora kojima je cilj daljnja liberalizacija trgovine u poljoprivredi, proizvodnji i uslugama do 2005. godine, a čiji će se rezultati analizirati sredinom 2003. godine.¹⁶

Preduvjet upravljanja transnacionalnim procesima je izgradnja i namećanje pravila globalizacije koja bi trebala biti oblikovana tako da ih mogu prihvatiti i slabije države. Vodeći ideolozi globalizacije takav pristup kratkovidno proglašavaju idealističkim iako je on dugoročno gledano ključni uvjet opstanka procesa globaliziranja svijeta. Zahtjevi za upravljanjem globalizacijom ne mogu predstavljati puno više od retorike ako se postojeće institucije bolje ne prilagode realnosti globalne ekonomije i ne izgrade nove institucije koje bi osigurale djelotvornu međunarodnu suradnju.¹⁷ Glavne ekonomske sile više su zainteresirane za jačanje bretonvudskih institucija koje su usprkos svim slabostima stožerni centri odlučivanja u međunarodnoj ekonomskoj politici. Inovaciju u području politike upravljanja globalizacijom predstavlja organiziranje *networka*, organizacija koje kombiniraju vladine, međuvladine i nevladine predstavnike kao što je UN-ov Globalni ugovor. Uoči sastanka "svjetske vlade", tj. G 8 u Ženevi Renato Ruggiero, Paul Volcker, Henry Kissinger, Robert Zoelick, Heizo Takenaka i Fred Bergstein tražili su od moćnih država da u svoje društvo prime i manje razvijene ali snažne države kao što su Kina, Brazil, Indija jer bi takvo proširenje realnije odrazilo promjene u svjetskom gospodarstvu i politici. Grupa osam predstavlja dvije trećine svjetskoga gospodarstva, ali manje od 15% stanovništva.

Pitanje upravljanja globalizacijom ima više aspekata. Ono se samo prividno može izjednačiti s pitanjem pravedne raspodjele dobrobiti globalizacije između država. Prividno zbog toga, jer se radi ne samo o raspodjeli profita globalizacije nego i o "koordinaciji" tradicionalnog međunarodnog političkog sustava država utemeljenog na teritoriju i naciji s ekonomskim sustavom koji u sve većoj mjeri neteritorijalizirani, privatizirani i globalizirani. Širenje nesklada između, uvjetno podijeljeno, ekonomske i političke globalizacije potencijalno ugrožava ravnotežu svjetskog poretka na posve

---

Određeni popust dobio je i čelik koji se uvozi iz zemalja u razvoju s ekonomskim teškoćama. EU, Japan i Rusija su vrlo oštro reagirali na tu protekcionističku odluku i EU je podnio tužbu WTO-u. *Vjesnik*, srijeda, 6. ožujka 2002, str. 8.

15 Kongres je 2001. usvojio Sporazum o slobodnoj trgovini s Jordanom koji je tako postao prva arapska zemlja s kojom je SAD uspostavio zonu slobodne trgovine.

16 U svijetu je potpisano 130 regionalnih sporazuma o slobodnoj trgovini i carinama.

17 Konferencija UN-a o trgovini i razvoju u Bangkoku prvi je globalni sastanak nakon konferencije WTO-a u Seattleu. Tom je prigodom glavni tajnik UN-a Kofi Annan rekao da su glavni gubitnici u današnjem svijetu ne oni koji su previše izloženi globalizaciji nego oni koji su iz nje izostavljeni. Deklaracija iz Bangkoka poziva na odlučnu međunarodnu akciju u prilog onih kojima prijeti marginalizacija. Istaknuti problem globalne ekonomije je koncentracija svjetskih ekonomskih aktivnosti u visokorazvijenim zemljama.

novi način u povijesti svjetskih sustava. To je važan kontekst za analizu aktualnih problema današnjeg svjetskog poretka.

Za stabilnost aktualnog svjetskog poretka potrebno je osigurati koherenciju brzih i velikih promjena u međunarodnim ekonomskim odnosima sa sporijim promjena u međunarodnim političkim odnosima. Prihvatimo li tezu da je problem upravljanja globalizacijom slojevit, tada i postojeće američko globalno ekonomsko, vojno i političko vodstvo u svjetskom poretku ne možemo promatrati kao jedinu, nego kao jednu od dimenzija problema upravljanja procesom globalizacije.

Elementi za globalnu hegemoniju¹⁸ Amerike

U 2002. godini vrlo su izraženi politički procesi globalizacije međunarodnih političkih odnosa pod vodstvom SAD-a. Kao što je u vrijeme Clintona američko predvodništvo u oblikovanju globalne ekonomske organizacije svijeta imalo za cilj da taj globalni okvir bude izrazito pogodan za Ameriku, tako sada Bushova Administracija vodi vanjsku politiku koja će joj osigurati da operira u globalnom političkom okviru koji će joj jamčiti cjelovitu sigurnost.

Američko predvodništvo u tom pravcu nije samo po sebi nepoželjno ako će se kretati u smjeru upravljanja globalizacijom u korist rasta ekonomske i političke stabilnosti u sustavu. Ako se ta politika profilira kao politika građenja američke hegemonije vojnim instrumentima, posljedice za svjetski poredak mogle bi biti opasne. U tom slučaju rezultat bi bio ne globalni već američki svjetski poredak. Neki analitičari međunarodnih odnosa smatraju da su glavni elementi američke hegemonije već prisutni u svjetskom poretku. Za Brzezinskog takva pozicija SAD-a u svjetskom poretku je logična budući da je alternativa američkom hegemonizmu kaos i anarhija u svijetu. Takav pristup je shvatljiviji ako se vratimo na američko iskustvo globalnog terorizma. S tog aspekta promjene u američkoj vanjskoj politici čine se logične i nužne pa je i taj uzrok potrebno uključiti u ekspliciranje motiva hegemonijske politike SAD-a.

Konfiguracija međunarodne politike je nakon osnivanja antiterorističke koalicije znatno promijenjena u odnosu na 1990-te godine. Ponašanje Amerike je novo, jednako kao i reakcije njezinih saveznika i protivnika.

Rat u Afganistanu predstavlja važnu točku promjene u posthladnoratovskom sustavu i svjedoči o promjenama u međunarodnim odnosima na

---

18 Hegemonija se u pravilu definira kao mogućnost jedne države da dominira u nametanju pravila i upravlja međunarodnom ekonomijom i politikom unutar sfere svoga utjecaja. Prema teoriji stabilizirane hegemonije stabilnost u međunarodnim odnosima potječe od prisutnosti dominacije ili hegemonu. Takvo je stanje nužno kako bi ostale države uvažavale međunarodna pravila i režime i tako se osigurava mir u sustavu. Razlika između hegemonije i vodstva je vrlo delikatna.

više razina. Vojna operacija u Afganistanu je bila novi tip rata koji je vođen ne protiv države nego protiv terorista-pojedinca. Ta činjenica stvorila je npr. probleme u tretiranju ratnih zarobljenika. Zarobljenici iz tog rata smješteni su u američkoj vojnoj bazi Guantanamo na Kubi u kavezima, a organizacije za ljudska prava i države EU smatraju da Amerika na njih mora primijeniti Ženevske konvencije o postupanju s ratnim zarobljenicima u međunarodnim sukobima. Američko je gledište da je problem primijeniti Ženevske konvencije na međunarodne teroriste koji svoje operacije ne provode u skladu sa zakonima i običajima ratovanja između suverenih država.

Radikalne promjene u američkom konceptu obrane moraju se promatrati kao dio strategije SAD-a da osigura neograničeno i superiorno vodstvo u svjetskom poretku. Posljedice američkog jednostranog napuštanja sporazuma o proturaketnoj obrani u sadašnjoj fazi predstavljaju ubrzanje trke u naoružanju, a ne rast sigurnosti u svjetskom sustavu.¹⁹ Na tu su utrku uz Rusiju i Kinu prisiljeni i američki saveznici u NATO-u koji po američkoj ocjeni imaju ograničene snage u području zračnog prijevoza, navođenog oružja, zaštite od biološkog i kemijskog ratovanja. Prema informacijama dvaju američkih dnevnika, predsjednik Bush je tražio od Pentagona da načini dokument o mogućnostima korištenja manjeg nuklearnog oružja protiv Kine, Rusije i Iraka, Irana, Sjeverne Koreje, Sirije i Libije.²⁰ Colin Powell je takav dokument nazvao razradom teorijskih mogućnosti nuklearnih udara. Ako SAD stvarno razmatra vojnu realizaciju takvih opcija, a ne samo politički kao retoričku inovaciju u strategiji zastrašivanja Iraka, onda bi takav dokument predstavljao kraj koncepta međusobno osigurane destrukcije (Mutually assured destruction). MAD se temelji na činjenici da suprotstavljene strane posjeduju dovoljno nuklearnog naoružanja da djeluju čak i nakon neprijateljskog napada. Taj koncept izgubio je na uvjerenosti već nakon izlaska SAD-a iz ABM-ugovora jer Amerika radi na osiguravanju radikalno efikasnijih sredstava obrane i napada od ostalih nuklearnih sila.²¹ U tijeku je i razvoj nove vrste nuklearnog oružja malih razmjera, npr. oružja za uništavanje objekata duboko pod zemljom tzv. Nuclear Earth Penetrator. Planira li Bushova Administracija razvijati svoju nuklearnu strategiju na revolucionarno novom pristupu prema kojem je nuklearno oružje izjednačeno s konvencionalnim, tada će apsolutno dovesti u pitanje posthladnoratovski sustav sigurnosti svijeta.

19 Državni tajnik Powell je 13. veljače 2002. pred članovima Pododbora Predstavničkog doma za raspodjelu sredstava za inozemne operacije, financiranje izvoza i srodne programe ocijenio da povlačenje Amerike iz Sporazuma kojim se zabranjuje razvoj proturaketnih sustava nije potaklo utrku u naoružanju niti su američko-ruski odnosi u krizi.

20 Taj povjerljivi dokument je prema navodima *The Los Angeles Timesa* i *The New York Timesa* pod nazivom Pregled o nuklearnim stajalištima dostavljen u siječnju Kongresu.

21 U razvoj sustava proturaketne obrane SAD će već u 2002. godini uložiti 8 milijardi dolara, a do 2004. godine namjerava na Aljasci izgraditi prvi dio nuklearnog štita.

Euroameričko strateško partnerstvo naizgled je ojačalo poslije događaja u New Yorku i Washingtonu, ali američki saveznici nezadovoljni su s onim elementima u Bushovoj politici koji ih svrstavaju u pratitelje antiterorističkog rata SAD-a. Sigurnosna zajednica između SAD i EU prije deset godina činila se daleko stabilnijom nego danas kada Amerika radi na novom strateškom konceptu obrane svoga teritorija i drugačiji tip partnerstva sa saveznicima. Amerika novim konceptom obrane svoga teritorija pruža svojim saveznicima dojam da želi napraviti nejednake sigurnosne zone.

Iako je neupitno glavno američko stajalište da je NATO nakon 11. rujna postao važniji nego ikada, s dolaskom Busha započelo je npr. propitivanje natocentrizma, i to kroz snažan pritisak na članice tog saveza da moderniziraju svoje vojne kapacitete.²²

22 Wesley Clark je u svoj knjizi *Waging Modern War: Bosnia, Kosovo, and the Future of Combat* napisao kako je začuđujuće u kojoj je mjeri pobjeda prvog zračnog rata i naj-multilateralnije vojne akcije koju je NATO 1999. godine vodio protiv Jugoslavije postignuta zahvaljujući sreći usprkos velikoj neravnoteži moći između Zapada i Srbije. Samo zbog toga što Srbija nije mogla uzvratiti NATO snage u 78-dnevnom ratu nisu bile ugrožene, tvrdi Clark.

Clark procjenjuje da zapadni saveznici imaju razloga za brigu ako NATO bude u situaciji da u borbi s ravnopravnim protivnikom dokaže solidarnost među saveznicima i pokaže efikasnost.

Clark je optužio američku vojsku da nije pravilno podržala tu akciju, a da su pravni savjetnici stavili na NATO luđačku košulju te da je rat na Kosovu obilježila izravna uloga koju su pravnici imali u upravljanju borbenim operacijama.

Clark nije protiv tog fenomena, ali je protiv hiperlegalizma koji je primijenjen u NATO ratu na Kosovu. Razlike između NATO saveznika, npr. Europljani su bili protiv jakog bombardiranja, ograničavale su Clarkovo djelovanje. Milošević je kapitulirao jer se bezrazložno bojao mogućeg NATO napada na zemlju. Premda Clark nije imao nikakve ovlasti za vođenje akcije na terenu.

Nakon pola stoljeća NATO-ovih priprema planiranja rata i institucionalizirane suradnje NATO-ov prvi rat počeo je i završio bez sporazuma između njegovih članica ili bez vijećanja njegovog pojedinačno najvažnijeg člana SAD-a o ciljevima, strategiji ili ograničenjima vojne akcije. Dok se vodio rat na Kosovu, američki vojni vrh strahovao je hoće li američke snage biti spremne za istovremeno vođenje dva rata.

Clark je kao nadnacionalni zapovjednik NATO-a i nacionalni zapovjednik američkih snaga unutar NATO-a sigurno relevantan svjedok o slabostima djelovanja NATO-a u uvjetima sukoba, a njegova knjiga svjedoči kako Amerika tretira NATO. Iako je on prema Goldwater Nichols pravnoj reformi iz 1986. trebao biti središnja figura u američkom lancu zapovijedanja, Clark je postao NATO službenik koji je također izvještavao Ameriku. Clark nikada nije bio pozvan na diskusije o strategiji sa sekretarom obrane ili predsjednikom. Cohen i Shelton čak su pokušali da Clark ne dođe na NATO summit koji se održavao u Washingtonu za vrijeme rata na Kosovu. Kada se želio približiti Clintonu i državnoj tajnici M. Albright, oni su ga pogledima i jezikom tijela odguravali, ali pred Europljanima su skrivali takvo ponašanje. Ministar obrane William Cohen odbacio je njegove pokušaje da se borba usmjeri na teren i minirao njegove pokušaje da dobjede Apache helikoptere za borbu.

Podcjenjivao je Clarka raspravljajući izravno s Clarkovim podređenima i proturječio mu na diplomatskim konzultacijama sa saveznicima.

Anthony Zinni, koji je predvodio US marine korpus kazao je nešto slično kao i Clark. Prema Zinniju jedini razlog funkcioniranja Pustinjske oluje je taj što se išlo protiv ludaka koji je bio dovoljno glup da se konfrontira simetrično. Isto vrijedi i za Miloševića 1999. na Kosovu.

Summit u Pragu trebao bi označiti odlučan korak u prilagođavanju NATO-a novim rizicima, što nije moguće, po mišljenju Washingtona, ako se ne zaustavi raskorak između američkih i europskih kapaciteta.²³

Američko će se ulaganje u vojsku do 2007. godine značajno povećati, ali politika velikog ulaganja u industriju obrane mogla bi dugoročno ugroziti ekonomsku supremaciju SAD-a. Izgradnjom novog sustava proturaketne obrane Amerika će možda osigurati apsolutnu vojnu i političku dominaciju, ali će teško uspjeti s takvim izdvajanjima za vojsku sačuvati globalno ekonomsko vodstvo koje zahtijeva druge prioritete od vojnih.

Vojni faktor i prijetnje vojnom silom nisu jedino, ali su bitno obilježje američke globalne politike.²⁴ Vojni intervencionizam na globalnoj razini mogao bi, ako Bush ustraje u širenju rata protiv terorizma, ugroziti daljnji razvoj globalizacije, njezino uravnoteživanje kao i ekonomski rast SAD-a.

Globalni rat protiv terorizma postao je vrlo širok pojam i mnoge države strahuju da se taj rat ne uporabi kao instrument Amerike za širenje njezine hegemonije. Rusija je posebno osjetljiva na mogućnost takvog scenarija u svjetskom poretku, iako je Putin dosad vodio politiku razumijevanja dosadašnjih Bushovih vanjskopolitičkih poteza. Najjača svjetska supersila pokukla je dosad više poteza koji njezinu globalnu politiku određuju kao unilateralnu i militarizirajuću, ali Rusija se mlako suprotstavila modelu međunarodnih odnosa u kojima će apsolutnu dominantnu ulogu imati samo jedan centar moći.²⁵

Aktualna dominacija vojnog faktora u pitanjima stabilnosti svjetskog poretka ima za posljedicu jačanje geopolitičkog diskursa u međunarodnim političkim odnosima. Nakon nove situacije u Afganistanu u fokus geostrateškog interesa SAD-a²⁶ i Rusije dolazi prostor srednje Azije. Taj se prostor proteže od Kavkaza na zapadu do kineske granice na istoku. U 19. stoljeću bio je od geostrateškog interesa za Veliku Britaniju i Rusiju. London je strahovao da se Rusija neće zaustaviti do Indije koja je kao britanska kolonija graničila s Afganistanom.²⁷

23 Američka platforma za NATO-ov summit u Pragu temelji se na tri stupa: osiguravanje novih kapaciteta, ulazak novih europskih zemalja, jačanje odnosa s Rusijom. Detaljnije vidi u izlaganju državnog podtajnika za politička pitanja Marca Grossmana u *Tjednom pregledu Američke ambasade* u Zagrebu, broj 9 (368), str. 1-5.

24 Richard Haass direktor za političko planiranje u State Departmentu američku vanjsku politiku vidi kao višedimenzionalnu: borba protiv globalnog terorizma, ali i promocija globalne ekonomije i njezine ključne poluge slobodne trgovine.

25 Rusija planira zatvoriti svoju radarsku bazu Lourdes na Kubi formalno zbog visokih troškova održavanja, a stvarno zbog kraja hladnog rata i novih odnosa između Rusije i SAD-a.

26 Ruski general Viktor Koltunov, koji ima desetogodišnje iskustvo predstavljanja Rusije u Savjetodavnom odboru Amerike i Rusije za Sporazum o proturaketnoj obrani, ocijenio je da Amerika koristi međunarodnu političku situaciju kako bi osigurala apsolutnu stratešku dominaciju u svijetu. *Vjesnik*, srijeda, 6. ožujka, 2002, str. 8.

27 U to doba takva se prijetnja činila realnom. Na početku 19. stoljeća više od 3200 kilometara odvajalo je Britansko carstvo od Ruskog carstva u Aziji. Na kraju stoljeća ta se

Usprkos predviđanjima o važnosti *cyber spacea* i nastajanju transnacionalnih prostora, srednja Azija je i u 21. stoljeću realni geografski prostor za aktualnu "Great Game"²⁸ ili "Bolshaya Igra" u geopolitičkom nadmetanju između SAD-a i Rusije.

Trenutno dobri odnosi između Putina i Busha ne dopuštaju da se ta igra odvija oštro i transparentno, pa su geopolitički interesi Amerike i Rusije u srednjoj Aziji u sadašnjoj fazi potisnuti u korist funkcioniranja antiterorističke koalicije pod američkim vodstvom za čiji je uspjeh važna povijesna podrška Rusije.²⁹ Ruski predsjednik je npr. blago reagirao na slučaj s odlukom američke vlade o slanju američkih specijalaca u Gruziju kako bi pomogli gruzijskoj vladi u rješavanju problema s čečenskim teroristima. U Moskvi je taj potez prvo protumačen kao dodatno zaoštavanje stanja na Kavkazu, jer Rusija o tome nije bila informirana, ali i kao jačanje američkog utjecaja u državama srednje Azije.³⁰

SAD u aktualnoj politici prema srednjoj Aziji polazi od stajališta da se stabilna sigurnosna situacija na tom prostoru ne može ostvariti bez Rusije, ali ni bez Amerike.

U toj nemirnoj regiji i ostale sile kao Iran, Turska i Pakistan žele ostvariti svoj utjecaj preko otvaranja vjerskih škola ili ulaganja kapitala. Japan i Koreja taj prostor vide dugoročno kao izvor energenta i traže svoje uporište u srednjoj Aziji. Susjedna Kina koja graniči s Kazakstanom, Tadžikistanom i Kirgistanom ekonomskim ulaganjima u te države ojačava svoju prisutnost u regiji. Iran³¹ kao značajna regionalna sila neće dopustiti da ga se retorikom "osovine zla" isključi iz regije. Iran je pozvao države uz Kaspijsko jezero da se dogovore oko podjele energetske bogatstva, nafte i plina (rezerve od 200 milijardi barela nafte) koji se nalazi u Kaspijskom jezeru na principu podjele jezera na pet jednakih sektora.³²

---

razdaljina smanjila, a u dijelu Pamir regije na manje od 32 kilometra. Vidi opširnije u: Peter Hopkirk, *The Great Game*.

- 28 Frazu "The Great Game" prvi je skovao britanski poručnik i istraživač Arthur Conolly (1807-42) pogubljen u srednjoj Aziji u Bukharu, ali je slava za tu frazu pripala Rudyardu Kiplingu preko romana *Kim*.
- 29 Između SAD-a i Kirgistana potpisan je ugovor o vojnoj suradnji za 2002. i 2003. godinu prema kojem će Amerikanci uvježbavati specijalne postrojbe Kirgistana.
- 30 Putin je dolazak američkih postrojbi u Gruziju podržao ocijenivši to dijelom borbe protiv međunarodnog terorizma, a ne kao dio Bushove strateške politike u osiguravanju premoći u srednjoj Aziji. *Vjesnik*, subota, 2. ožujka 2002, str. 9.
- 31 SAD je optužio Iran za uključivanje u "problematične aktivnosti" kao što je isporuka oružja u zapadni Afganistan te za proizvodnju oružja za masovno uništavanje i lansiranje rampe za takva oružja.
- 32 Problem utvrđivanja postotka energetske zaliha, prava ribarenja između Irana, Rusije, Azerbejdžana, Kazakstana i Turkmenistana pojavio se nakon raspada SSSR-a. Definiranje trase za transport nafte i plinova na svjetsko tržište također je podijelilo države uz Kaspijsko jezero: Rusija želi da transport ide preko njezinog teritorija, Iran preko njegovog, a SAD koji ima geopolitičke i geoekonomske interese u tom području želi da transport ide preko Turske.

Antihegemonizam nije antiamerikanizam

U međunarodnim odnosima nije prisutan rast antiameričkog raspoloženja, ali je pojačano raspoloženje antihegemonizma. To je važna distinkcija za opisivanje stanja u aktualnim međunarodnim odnosima. Bushova namjera da proširi vojno djelovanje i na druge države osumnjicene za pomoć teroristima nije mogla izbjeći *backlash* međunarodne javnosti i to je raspoloženje koje bi dugoročno moglo ugroziti dosadašnju gotovo neupitnu vojnu poziciju Amerike u svjetskom sustavu. Američko-ruski sporazum³³ dobro ilustrira to novo stanje neravnoteže iako bi se prividno mogao interpretirati kao početak ublažavanja Bushove militaristički i jednostrano koncipirane američke globalne politike. START 3 je s jedne strane koncesija Putinu za ulazak u američki antiteroristički savez i "plaća" za blagu reakciju na američko odustajanje od ABM-a. Za ruske vojne eksperte taj je sporazum neravnopravan jer SAD nije pristao na uništavanje nuklearnih glava, što je tražila Rusija, već na njihovo uskladištavanje.

Američko globalno vodstvo u doba Clintona u značajnoj se mjeri oslanjalo na *soft power*. Važno obilježje američke *soft power* je mogućnost da stvara takvo stanje u kojem drugi žele ono što Amerika želi. Američki saveznici imaju dojam da na sličan način Amerika sada koristi svoju vojnu moć. Bush je odustao i od poštivanja sporazuma CTBT o zabrani nuklearnih pokusa koji je potpisao Clinton. Njemačkom ministru vanjskih poslova Joschki Fischeru ton Bushove politike nije saveznički jer saveznike tretira kao satelite, što bi moglo ugroziti mir.³⁴

Svoju vodeću poziciju Amerika nakon 11. rujna 2001. gradi na principu da ona određuje tko su njezini neprijatelji i neprijatelji postojećeg svjetskog poretka.³⁵ Francuska je prva od svih svojih europskih susjeda reagirala na američku politiku prema kojoj antiteroristička koalicija ima pravo napadati države iza antiterorističkog limesa.

Nekadašnje "razbojničke države" pred kraj Clintonova mandata postale su "problematične države" da bi ih Bush vratio u status razbojništva novom sintagmom "osovinom zla"³⁶. Takva američka ostracistička terminologija za države kao što su Iran, Irak, Kuba, Sudan, Libija i Sjeverna Koreja izaziva otpor kod njezinih saveznika iz dva razloga. Prvo, te zemlje u

33 U Moskvi je 24. svibnja potpisan američko-ruski sporazum o smanjivanju nuklearnih arsenala za dvije trećine (od 1700 do 2200 nuklearnih glava svaki) u sljedećih deset godina.

34 Interview J. Fischera *Die Weltu*, 12. veljače 2002. godine.

35 Nanami SHIONO, ekspert za povijest Rimskog Carstva smatra da je razdoblje Pax Americana završilo. Bush globalno djeluje s pozicije onoga što je dobro samo za Ameriku. Takva pozicija Amerike je, prema Shiono, stvorila svjetski poredak posve drugačiji od Pax Romanae koji je shvaćao Rim i svoje saveznike, plemenske države kao zajednicu povezanu istom sudbinom.

36 U govoru o stanju nacije 29. siječnja 2002. godine Bush je nazvao Irak, Iran i Sjevernu Koreju "osovinom zla". Što je prema Bushu oznaka za realističku politiku.

stvarnosti ne mogu ugroziti Zapad koji ima vojne kapacitete za masovnu odmazdu. Npr. Sjedinjene Države u Južnoj Koreji drže 37 tisuća vojnika! Drugo, takvo *an block* tretiranje država izbjegava koristiti pragmatičan *case by case* pristup. Kao da je moguće na isti način objašnjavati napad na Afganistanom s mogućim napadom na Irak i po sličnom modelu promijeniti vladu npr. u Iranu. Vojne i političke situacije u tim zemljama su različite. Od Amerike se traži da optužbe protiv neke države temelji na konkretnim činjenicama i da o eventualnoj primjeni sile odluku donese Vijeće sigurnosti UN-a. Saveznici u antiterorističkom bloku podijeljeni su i oko pitanja koje države podržavaju terorizam. Rusija izjavljuje da ne zna da Iran, Irak ili Sjeverna Koreja financiraju međunarodni terorizam, ali zna da se religiozni ekstremisti školuju u Egiptu, Studijskoj Arabiji³⁷ i Pakistanu koji su postali američki saveznici. Rusija je također reagirala na Bushovu oružanu prijetnju Iraku i na sintagmu "osovine zla". Takav akcija bi prema Moskvi oslabila međunarodnu sigurnost.³⁸

Ministri vanjskih poslova EU i Organizacije islamske konferencije³⁹ usprotivili su se širenju antiterorističkog rata na Irak i Iran i založili su se za diplomatske a ne vojne metode. Prvi put u povijesti NATO-a nakon terorističkog napada na SAD aktiviran je članak 5. prema kojem napad na jednu državu znači napad na sve.⁴⁰ Pola godine nakon napada na New York i Washington glavni tajnik NATO-a je protiv automatske podrške SAD-u, ako će SAD tražiti širenje rata protiv terorizma na Irak, Iran ili Sjevernu Koreju.

Amerika je trenutno, iako formalno postoji veliki antiteroristički savez, u situaciji slabljenja podrške saveznika i produblivanja sumnje prema stvarnim motivima njezine vodeće uloge u antiterorističkoj koaliciji.

37 Saudijska Arabija je važan muslimanski saveznik SAD-a i ne nalazi se među osovinama zla iako Al Qaeda iz te zemlje dobiva veliku financijsku potporu, a 15 od 19 otmičara zrakoplova 11. rujna je iz Saudijske Arabije, kao i Osama Bin Laden.

38 Ruski ministar obrane Sergej Ivanov je na 38. međunarodnoj konferenciji o sigurnosti u Münchenu rekao kako bi eventualni američki rat protiv Iraka mogao razbiti međunarodnu antiterorističku koaliciju i savezništvo Moskve i Amerike.

39 U Istanbulu je 12. veljače 2002. godine održan prvi susret ministara vanjskih poslova EU i Organizacije islamske konferencije s ciljem boljeg razumijevanja dviju kultura.

40 Nakon summita NATO-a u Reykyaviku, održanom sredinom svibnja, stvoreni su uvjeti za ulazak Rusije u NATO. Ruski odnosi s NATO-om od 1997. godine su se odvijali preko Stalnog zajedničkog vijeća NATO-a i Rusije, a po principu "take it or leave it" i nisu omogućavali Rusiji ravnopravno sudjelovanje u odlučivanju. U Rimu će 28. svibnja biti potpisan sporazum kojim se osniva vijeće NATO-a i Rusije. Prema novom sporazumu Rusija bi imala jednako pravo glasa kao i ostale države članice, ali ne u svim područjima. Tako Rusija ne bi imala pravo veta na odluke koje se odnose na vitalne interese neke NATO-članice kao i na vojne odluke. Za Rusiju ne bi vrijedio ni članak 5. Ruska vojska tim sporazumom neće biti pod vojnim zapovjedništvom NATO-a, ali će biti dio te vojne integracije. Otvaranje vojnog predstavištva NATO-a u Moskvi simbol je novog pravca razvoja NATO-a.

Novi tip odnosa Rusije s NATO-om znači veliku transformaciju NATO-a i stvaranje uvjeta za njegovo daljnje širenje. S druge strane, to će predstavljati važan dio novog strateškog okvira Amerike za suradnju s Rusijom.

U ranijim sustavima ravnoteže snaga dominacija jedne države sprječavana je djelovanjem drugih kao protuteže. SAD nema takve protuteže, on je sada sam u sustavu, nijedna država ili kombinacija država ne osigurava djelotvornu protutežu.

Za SAD je centralno pitanje može li zadržati svoje međunarodno vodstvo u 2000-im godinama bez nametanja hegemonije. Ako ustraje na hegemonijskoj politici, može oslabiti svoju sadašnju poziciju globalnog vođe na političkoj, ekonomskoj i vojnoj razini i dovesti u pitanje same temelje svjetskog sustava koji joj je osigurao ekonomski boom u 1990-im godinama.

Literatura

- Chossudovsky, Michel, *The Globalisation of Poverty*, Penang, Zed Books Ltd., London, 1997.
- Clark, Wesley K., "Waging Modern War: Bosnia, Kosovo, and the Future of Combat", *Public Affairs*, New York, 2001.
- Dollar, David, Collier, Paul, *Globalization, Growth, and Poverty: Building an Inclusive World Economy*, Oxford University Press & World Bank, 2001.
- "Globalization's Last Hurrah?", *Foreign Policy Magazine*, siječanj/veljača 2002.
- Hopkirk, Peter, *The Great Game – The Struggle for Empire in Central Asia*, New York, Tokyo, London, Kodansha International, 1994.
- Kennedy, Paul, *The Rise and Fall of the Great Powers, Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, Fontana Press, An Imprint of HarperCollins Publisher, London, 1989.
- Keohane, Robert O., Nye, Joseph S. Jr., *Power and Interdependence*, Longman, New York, 2001.
- Shiono, Nanami, "Political Dysfunction nad the Decline of Empire", *Gaiko Forum*, zima, Volume 2, Number 1, p. 66, 2002.
- Trenin, Dmitri, *The End of Eurasia: Russia on the Border Between Geopolitics and Globalization*, 2002.
- Waltz, Kenneth N., "Globalization and American Power", *The National Interest*, proljeće, No. 59, p. 46, 2000.

Summary

Situation in the world system has been characterized by huge and long-standing challenges caused by global economy and reinforcement of military power in the American foreign policy since George W. Bush gained power. International politics has become extremely sensitive to possible threats arising in the world order from uncontrolled economic globalization and all the more present elements of hegemony in the foreign policy strategy of the USA. As long as the rules of globalization are not established and formed in the way that weaker countries can accept and implement them, control over globalization won't be possible.

It is important to secure coherence of swift and big changes in international economic relations with changes in international political relations which would take place at a slower rate. The Bush Administration strives to step up these changes by securing a global political framework that would be adjusted optimally to the American needs of providing and sustaining security. If such policy is shaped up exclusively as a policy of securing the American hegemony, then the consequences could be threatening for stability of the world order.